

A szociális munka társadalmi presztízse: Beszámoló kerekasztal-beszélgetésről

The social prestige of social work: Report on a round table discussion

BERGER VIKTOR

Berger Viktor: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Társadalom- és Médiatudományi Intézet, Szociológia Tanszék; berger.viktor@pte.hu

Viktor Berger: *University of Pécs, Faculty of Humanities, Institute of Social and Media Studies, Department of Sociology; berger.viktor@pte.hu*

Absztrakt

Az írás a szociális munka magyarországi társadalmi presztízisének kérdését járja körül. Noha nem állnak rendelkezésre olyan felmérések, amelyek alapján megbízható következtetéseket vonhatnánk le a szakma presztízisére vonatkozóan, néhány rokon hivatás ismert tendenciái alapján nagy körvonalakban megfogalmazható az az állítás, miszerint a szociális munka hivatása jelentős kihívások elé került a jelenben. Ezt erősítik meg annak a szakmai kerekasztal-beszélgetésnek a résztvevői, akikkel a Pécsen 2019. november 12-én megrendezésre került, „A szociális munka mint akadémiai terület” elnevezésű konferencia keretén belül beszélgettem. A beszélgetés a szociális munka hazai történetéről és jelenbeli kihívásairól szólt, B. Erdős Márta, Endre Szilvia és Szöllősi Gábor részvételével.

Kulcsszavak: szociális munka, társadalmi presztízis, kerekasztal-beszélgetés

Abstract

The paper investigates the social prestige of social work in Hungary. Although there are no reliable survey data on the social prestige of social work, it is possible to make preliminary assumptions of social work's prestige by taking a look at the prestige tendencies of related professions. In this way, it is plausible to draw the conclusion that social work as a profession faces serious challenges in contemporary Hungary. This is corroborated by professionals who took part in a round table discussion held in Pécs on November 12th 2019 as part of the conference “Social Work as an Academic Discipline”. Participants of the discussion on social work's history and present challenges in Hungary were Márta B. Erdős, Szilvia Endre, and Gábor Szöllősi.

Keywords: *social work, social prestige, round table discussion*

A szociális munka társadalmi presztízisének kérdése nem vizsgálható a szakmát övező társadalmi kontextustól, a professzionalizáció mechanizmusaitól, a társadalmi előítéletesség kérdéseitől, a rokon szakmákhoz fűződő viszonytól, a politikai folyamatoktól és a társadalmi presztízis eloszlásának általános mintázataitól függetlenül. Magyarországon a nemzetközi vizsgálatokhoz képest relatíve későn és szórványosan indultak meg a társadalmipresztízis-

felmérések: míg az angolszász tudományosságban az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején készítették az első ilyen felméréseket, addig nálunk erre – az 1970-es évekbeli kísérleti felmérések után – csupán az 1980-as években került sor. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1983-as és 1988-as társadalmipresztízsz-vizsgálatának vezetője Kulcsár Rózsa volt. E két kutatás a nyugati társadalomtudományban megszokott módszertant követte: a nagy mintás reprezentatív kérdőíves felmérésekben az egyes foglalkozásokat kellett a megkérdezetteknek rangsorolniuk a foglalkozások vélt társadalmi megbecsültsége alapján. A foglalkozások átlagos rangsorbeli helye jelezte a társadalmi presztízst. A két 1980-as évekbeli kutatás után hosszú szünet következett, majd a KSH 2016-os mikrocenzusának kiegészítő felvétele ismét rákérdezett a foglalkozások presztízisére.

Jelzésértékű, hogy nem rendelkezünk közvetlen adatokkal a szociális munka társadalmi presztízseről és annak alakulásáról. Néhány rokon szakma alapján azonban megfogalmazhatók óvatos feltételezések. E szempontból a felmérésekben szereplő szociológusi és szociális gondozói foglalkozásokat érdemes szemügyre venni. Az 1983-as felvétel eredményeiről készült beszámolóban az egyes foglalkozások presztízspontszáma és pontos rangsora nincs külön feltüntetve, ehelyett a foglalkozásokat nagyobb kategóriákká (például értelmiségi, vezetői, egyéb szellemi, építőipari segéd munkás) vonták össze. A szociológusi foglalkozásról az tudható meg, hogy az értelmiségi szakmákhoz sorolták, amely a második legmagasabb presztízsszel rendelkező csoport volt, s emellett az, hogy ebben az időszakban modern foglalkozásnak számított, és leginkább a fiatalok körében örvendett nagy presztízsnak (Kulcsár, 1985: 1121–1122). Az 1988-as kutatás esetében nem áll rendelkezésre adat a szociológusok pontos társadalmi presztízseről, azonban a kutatásról készült tanulmány szerint 1983-ról 1988-ra növekedett az értelmiségi foglalkozások és a nem szellemi önálló tevékenységek presztízse, s ezzel szemben csökkent a pártállami hatalomgyakorláshoz kötődő foglalkozások, illetve a szakképzetlen fizikai munka megbecsültsége (Kulcsár, 1990). Így feltételezhető, hogy a rendszerváltás előestéjén a szociológusi foglalkozás presztízse is növekedett. A rendszerváltás gyökeresen új társadalmi környezetet teremtett a foglalkozások presztízse számára, hiszen megszűnt a pártállami berendezkedés, és a szabadpiac új – például a tudás értékesíthetőségével kapcsolatos – kihívásokat teremtett. Hogy e kihívások pontosan miként is hatottak a rendszerváltást követő években az értelmiségi foglalkozásokra, és azon belül is a szociológusira, adatok hiányában nem ismert. Az 1980-as éveket követően a 2010-es évek közepétől állnak ismét rendelkezésre informatív kutatások. A 2016-os mikrocenzus kiegészítő felvétele pontosabb adatokkal szolgál: a szociológus 6,09-es presztízspontszámmal rendelkezik (ahol az 1 nagyon jó presztízst, míg a 15 társadalmilag lenézett jelent), s ezzel a 47. helyen áll a 173 vizsgált foglalkozás közül. Közvetlenül előtte a katonatiszt, utána pedig az általános iskolai tanító foglal helyet.

Ezen eredmények arra utalnak, hogy a szociális munkáséval rokon társadalomtudományi-értelmiségi professzió, a szociológusi szakma társadalmi megítélése romlott a rendszerváltás óta. Mindez bizonyára összefüggésben van azzal is, hogy az 1980-as évek végén felfokozott várakozások alakultak ki a demokráciával és a szabadpiaci gazdasági berendezkedéssel kapcsolatban, és a magyar lakosság sok tekintetben csalódott. Az értelmiségi szakmák leértékelődésére utal Huszár Ákos tanulmánya is, amelyben a szerző a foglalkozási csoportokkal kapcsolatos társadalmi megítéléseket ismertette az *European Union statistics on income and living conditions* (EU-SILC) felmérése alapján (a vélt társadalmi hasznosságuk, fontosságuk szerint). A foglalkozások vélt hasznossága, fontossága ugyan nem azonos a társadalmi presztízssükkel, ám így is beszédes, hogy a megkérdezettek körében a szakértők és értelmiségiek kategóriája a szakmunkások, betanított munkások, segéd munkások, illetve a kis-

és középállalkozók csoportja után csupán az ötödik helyezést érte el a 11 lehetséges osztályból (Huszár, 2014: 91, 95).

A szociális gondozók társadalmi presztízsére csak a legújabb felmérés alapján állnak rendelkezésre információk, hiszen ez a munkakör nem létezett az 1980-as években. A KSH mikrocenzusa szerint e foglalkozás átlagosan 8,6-os értékeléssel rendelkezett a lehetséges 15-ből, ami a 96. helyhez volt elég a 173 foglalkozás presztízsrangsorában. Emellett fontos megemlíteni, hogy a szociális gondozó a megkérdezettek szubjektív megítélése szerint a 4. leginkább alulfizetett foglalkozás a mai Magyarországon (KSH, 2018: 9, 16). Az eredmények alapján, ha óvatosan is, de az a feltételezés fogalmazható meg, hogy az adatok a két rokon szakma romló presztízsére utalnak, amely trend – ismét csak valószínűsíthetően – párhuzamos lehet a szociális munka megítélésének alakulásával.

A szociális munka presztízséről tehát csak közvetett ismeretek állnak rendelkezésre, ami feltehetően a társadalmi presztízs mérésének módszertani nehézségeivel is összefügg. Goldthorpe már korán, 1973-ban felhívta a figyelmet arra, hogy csak ama foglalkozások társadalmi megítélését lehet érvényes módon felmérni, amelyek jól ismertek a megkérdezettek körében, azaz viszonylag határozott elképzelésekkel rendelkeznek róluk (Goldthorpe & Hope, 1977). A szociális munka hazánkban nem ilyen. Ennek sajátosan történelmi, politikai és tudományszervezési okai vannak: 1) az államszocialista berendezkedésben e szakma nem létezett, tehát viszonylag új foglalkozásról van szó; 2) a pártállami ideológiai szólások miatt a szociális munkásról sok ember a szocialista munkásra vagy 2010 után a közmunkásra asszociál; 3) léteznek olyan rokon/konkurens szakmák, amelyek tevékenységi köre átfedésben van a szociális munkáéval; 4) a szociális munka professziója az angolszász országokkal szemben nem alulról szerveződő társadalmi mozgalmak hatására alakult ki, így e szakma társadalmilag kevésbé látható; 5) sajátos szakmai kvalitásai és kívánalmi miatt a szociálismunka-kutatások sokak számára nehezen besorolhatók: praxisorientáltságuk a tudomány számára nem kellőképpen szcientisztikus, így kérdéses a helyük az akadémiai felosztások világában (B. Erdős, 2020).

A közvetlen adatok hiányában különösen értékesek azok a belátások, amelyekre az érintettek megkérdezésével tehetünk szert. Pécsen 2019. november 12-én került megrendezésre a Szociális Munka Napja elnevezésű konferencia, amelynek keretében kerekasztal-beszélgetésre került sor a szociális munka helyzetével és presztízsével kapcsolatban. A kerekasztal résztvevői B. Erdős Márta (a PTE BTK Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszékének vezetője és egyetemi docense), Endre Szilvia (a pécsi Integrált Nappali Szociális Intézmény Pszichiátriai Betegek Szociális Ellátását biztosító Alapszolgáltatási Részközpontjának vezetője, valamint a PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskolájának doktorandusza), illetve Szöllősi Gábor (a PTE BTK Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszékének egyetemi docense) voltak.

Beszélgetőpartnereim közül mindhárman olyan élet- és szakmai pályát futottak be, amely tükrözi a szociális munka interdiszciplináris és gyakorlatorientált jellegét. *B. Erdős Márta* korábban gyakorló szakemberként dolgozott a Baranya Megyei Kórházban. Akkori munkaköre leginkább a Magyarországon kevésbé ismert „klinikai szociális munka” kifejezésével írható le. A gyakorlat világából 2000-ben került jelenlegi tanszékére. Holisztikus látásmódot keresett, olyat, amellyel megismerhetővé válik a gyakorlati szakember munkájának társadalmi kontextusa; ezt a szociális munka tanulmányozásában találta meg. *Szöllősi Gábor* jogász és szociológusi végzettségre tett szert a 70-es évek második felében, illetve a 90-es évek elején. Ott volt a szociális munka hazai kialakításánál és fokozatos intézményesülésének különböző stációjánál. Ferge Zsuzsa hatására váltott szakmát, aki az akkori Szekszárdi Főiskolán

több kollégájának is jelezte, hogy szükség van szociálismunkás-képzésre. Onnantól kezdve részese annak a mozgalomnak, amely létrehozta a szociális munka képzéseit. Elmondása alapján nálunk egyszerre jött létre a szociális munkás szakma és a képzés: ugyan mindkét terület autonóm volt, de nagy volt az átjárás köztük. Sokféle szakmai szervezetben volt jelen, ahogy az oktatásfejlesztésben is. Az 1997-es *Gyermekvédelmi törvény* megalkotásában is részt vett, mely fontos pont volt a szociális munka intézményesülésében: addig kevés szociális munkás állás volt Magyarországon, azonban a törvény bővítette az álláslehetőségeket (más szakmák számára is). *Endre Szilvia* 12 éve végzett a PTE BTK akkori Szociális Munka Tanszékén. Az egyetem után a gyakorlat felé fordult: a közösségi pszichiátriai ellátásban helyezkedett el. Pécsen nem volt korábban ilyen ellátás, így ő is részt vett a kialakításában, amit pozitív szakmai tapasztalatként írt le. A szociális munka professziójának bizonytalan helyzetére utal az a megjegyzése, miszerint jó ideig magyaráznia kellett az orvosoknak, klienseknek és más embereknek, hogy milyen munkát is végez a kollégáival. 3,5 évig volt közösségi gondozó: krónikus pszichiátriai betegek otthonába látogattak, betegekkal, családokkal folytattak készségfejlesztést, orvosokkal kapcsolatot tartva. Ezután egyre nagyobb igényük jelent meg, hogy nappali ellátást hozzanak létre, és az így létrejött ellátásnak ő lett a vezetője. Innentől különböző végzettségű, szakmai háttérű emberekkel dolgozik együtt. 3-4 év után a részintézmény 75 férőhelyes ellátóhellyé bővült. A részközpont vezetője lett, ami integráltabb szemléletet követel meg. Jelenleg a PTE BTK Pszichológia Doktori Iskola doktorandusza is. Az ellátásforma hatékonyságát vizsgálja, azt, hogy miként tud hozzájárulni a felépüléshez a pszichoszociális rehabilitáció. Kutatói identitása számára fontos, hogy a kutatása gyakorlatorientált, a közösség számára hasznos legyen.

A beszélgetőpartnereim által elmondottak alapján világos, hogy a szociális munka nem pusztán tudományos diszciplínaként értelmezi önmagát, hanem olyan szakmaként, amelynek képviselői a tudományos tevékenységüket a gyakorlati ismeretek és tapasztalatok beemelésével kívánják folytatni. (S fordítva: az elsősorban a gyakorlati világban, a különböző ellátóhelyeken dolgozó szakmabeliek sem nélkülözhetik a szociális munka tudományos igényű kutatása által megszerezhető ismereteket.) A kerekasztal mindegyik résztvevője jelen van az akadémia és a gyakorlat világában egyszerre, így fontos kérdésként merül fel e két szféra viszonya. B. Erdős Márta szerint a szociális munka mint tudományterület Magyarországon nehéz diszciplináris helyzetben van. Míg az USA-ban létezik a praxisorientált szociálismunka-kutatás (mely eltér az egyéb társadalomtudományi kutatásoktól), nálunk ezt nem ismerik, illetve nem ismerik el, aminek két oka van: a) e kutatások transzdiszciplináris-holisztikus nézőpontja, ami miatt nehezen beilleszthetők az akadémiai tudományterületi felosztásba, valamint b) a kutatások alkalmazott jellege. Ezek eredményeként a szociálismunka-kutatás mindenki számára nehezen elhelyezhető, pozicionálható, és alacsony a presztízse. Ez az akadémiai pályákon dolgozó kutatók karrierje szempontjából hátrányt jelent, ugyanakkor intellektuálisan izgalmas a tevékenységük, hiszen az oktatók és a hallgatók olyan tudást tudnak a képzés és a terepgyakorlatok során felépíteni, amely mindvégig kapcsolatban marad a gyakorlattal. Szöllősi Gábor szerint külföldön nagy figyelmet kap a szociális munka gyakorlati kutatása (social work practice research). E kutatások két irányból jönnek létre: vagy professzionális kutatók (egyetemi oktatók, kutatóintézeti szakemberek) valósítanak meg olyan kutatást, amelynek eredményei, belátásai a szociális munka mindennapi gyakorlata számára fontos, vagy a gyakorló szakember fedez fel egy olyan kérdést, problémát, amiről úgy véli, hogy mélyebben meg kell ismerni, meg kell magyarázni, és e kérdést kutatja. Ez a modell volna kívánatos Magyarországon is, de e tekintetben lemaradásban vagyunk. Példaként felidézte a *Párbeszéd* szociális munka folyóiratot: missziójuk, hogy a folyóirat ne csupán egyetemi kutatók lapja

legyen, hanem a gyakorlati szakember kollégák kutatásait is közölni kívánják, mert fontosnak tartják azt, hogy ezek eljussanak a szakmai közönséghez – ugyanakkor eddig akadozik ez a projekt. Endre Szilviában elmondása alapján mindig is megvolt az igény, hogy jobban beleássa magát a szakmai kérdésekbe, de a kutatás konkrét igénye hosszabb folyamat alapján alakult ki benne. Intézménye bátorítja munkatársait kutatások elvégzésére, de ezek nem nagyon valósultak meg. Általánosabban megfogalmazva, szerinte együttműködésekkel, kooperációkkal és külső segítséggel (például egyetemi oktató kollégák bevonásával) tud ez megvalósulni. Úgy véli, ő maga szerencsés helyzetben van e szempontból a saját intézményében, de Szöllösi Gábor véleményével egybecsengő módon úgy látja, hogy kizárólag a gyakorlat felől indulva nagyon nehezen működik a kutatás. B. Erdős Márta is nagyon inspirálónak tartja az olyan kooperációkra épülő kutatásokat, amelyekbe a gyakorlati szakemberek is be tudják csatornázni a tapasztalatait és kapcsolati tőkéjüket. Az ilyen kutatásokhoz mindkét oldalra szükség van: egyrészt motivált gyakorlati szakemberekre, másrészt olyan egyetemi oktatókra, akik nyitottak, és rendelkeznek szabad kapacitásokkal. Mindkettővel kapcsolatban vannak problémák. A gyakorlati szakemberek motiváltságának szintjére jól utal az a mindennapos oktatói tapasztalat, hogy a terepgyakorlatok alapján jó szakdolgozatok születnek, de a végzős és a gyakorlati világba kilépő hallgatóknak a legtöbb esetben oktatói ösztönzés ellenére sincs igényük a kutatásuk publikálására. Az oktatói oldalon pedig az akadémiai karrierutak kényszerei jelentenek problémát.

A szociális munka presztízsének alakulásával kapcsolatos, a szakirodalom alapján fentebb megfogalmazott feltételezések összhangban vannak beszélgetőpartnereim saját tapasztalataival. A szociális munka hazai pozícióját tekintve Szöllösi Gábor elmondta, hogy nálunk hozzávetőlegesen 100 ezer ember dolgozik a szociális ágazatban, amiből legfeljebb 4-5 ezer ember rendelkezik valamilyen diplomával. Az 1989-90-es rendszerváltás előtt alacsonyabb szintű szakképzettségek léteztek, amelyek ugyan bizonyos értelemben „szociálisak” voltak, de esetükben leginkább egészségügyi jellegű gondozói képzettségekről volt szó. A rendszerváltás után és közben indult meg a szociális szakképzettségeknek egy új hulláma, ekkor jött létre mások mellett a szociális munkás diploma is. A társadalmi presztízs tekintetében éles határvonalat húzott az 1990-es évek és a 2010-es évek között, mert a szakmának szerinte romlik a megítélése. B. Erdős Márta szerint friss adataik vannak, amelyek teljesen összhangban vannak a Szöllösi Gábor által elmondottakkal. Ezek alapján elmondható, hogy nagyjából 20 ezer fő kapott ilyen diplomát, akiknek körülbelül egyharmada maradt a pályán. A többiek külföldre távoztak vagy más foglalkozási területeken tevékenykednek. Ezek az adatok is jelzik, hogy a társadalmi megbecsültség, presztízs területén nem állnak jól. Új problémaként jelent meg a 2010-es években, hogy számottevően romlott a szakma közvéleménybeli megítélése és reprezentációja, ami leginkább a közmunka megjelenésével függ össze, mert sokan ezzel keverik össze a professziót. Ebben a helyzetben nagy kihívás a szakma számára a nyitottság, a párbeszédre való készség, a diplomáciai érzék megőrzése. Úgy véli, ezek a folyamatok fenyegetik a szociális munka szakmai identitását. Így pedig nehéz azt az üzenetet közvetíteni a szélesebb társadalmi közeg felé, hogy a szociális munka olyan szakma, amely saját szaktudása alapján képes kezelni a problematikus társadalmi helyzeteket. Szintén új problémaként jelenik meg az adminisztrációs terhek növekedése. A közéleti napirend esetlegességei mellett B. Erdős Márta szerint azért sem kedvező a szociális munka társadalmi megítélése, mert Magyarországon a szakma nem egy alulról építkező, erős társadalmi szolidaritásra építő mozgalom alapján jött létre, mint az USA-ban, hanem nem kis részben felülről vezényelt módon, és ama társadalmi igény alapján, hogy a rendszerváltás szociális feszültségeit és problémáit lehetőleg az állam és a közszféra oldja meg. Vagyis eszerint az

emberek problémaérzékenysége, szociális érzékenysége, felelősségérzete, szolidaritása nem növekedett, nem tartott lépést a társadalmi átalakulás kihívásaival. A mindennapokban is számtalan olyan embert látunk szerinte, akinek szociális munkás segítségére lenne szüksége, de ez a szakmabelieken kívül szinte senkiben nem tudatosul.

A szociális munka mint szakma intézményesülésével a kerekasztal résztvevői többnyire elégedettek voltak, ugyanakkor több ponton jelezték a folyamat hiányosságait és a jövőben megoldandó problémákat. Szöllősi Gábor szerint összességében nem sikerült rosszul az intézményesülés. 1989-90 táján felmerült a résztvevőkben, hogy miként lehet e tevékenységből szakmát csinálni, s hogyan lehet az oktatást megvalósítani, amikor még gyakorlati helyek sem nagyon voltak. A gyakorlati problémák ellenére is sikerült létrehozni a szakmát. Az intézményesülés tekintetében fontos, hogy a) léteznek képzések, melyek szociális munkás diplomát adnak, hogy b) az itt végzetteknek van valamiféle szakmai identitása, hogy c) léteznek olyan jogszabályok, amelyek óvatosak ugyan, de körülírnak olyan szakmákat, amelyekhez hozzávetőlegesen ilyen végzettség kell, és hogy d) vannak szakmai szervezetek (például a Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete vagy a Magyar Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete). Ezek mind a professzionalizáció és intézményesülés irányába mutatnak, ugyanakkor Szöllősi Gábor hiányolja a kamarai szerveződést. A kamarai szerveződés megvalósításának előkészítésében a 2000-es évek vége felé többedmagával egy ideig részt vett. Az általuk kidolgozott és konkrét jogosítványokat garantáló tervezet azonban a politikai játszmák miatt nem került elfogadásra. B. Erdős Márta megjegyzése szerint a szociális munka gyengén monopolizált terület, a szakma képviselői nincsenek abban a pozícióban, hogy meg tudják védeni a saját területüket. Ezt jól jelzik azok a folyamatok, amelyek során újabb és újabb foglalkozások jönnek létre, amelyek a szociális munka területéből hasítanak ki egy részt (például a mentálhigiénikusok, közösségsszervezők). Az intézményesülés szempontjából azt is problémának látja, hogy a szociális munkás tevékenységének végzése – néhány külföldi állammal ellentétben – nem engedélyhez kötött, s ő is jó ötletnek tartja a kamaraszerű szerveződést. Ebben is tükröződik a szakma presztízisének deficite. Endre Szilvia is úgy látja, hogy sokasodnak azok a foglalkozások, amelyek olyan tevékenységeket takarnak, amelyeket elvileg a szociális munkásoknak kellene végezniük. Emellett felhívta a figyelmet arra is, hogy a szociális szférában jó néhány munkakört olyan ember tölt be, aki nem rendelkezik az adott munkakörhöz törvényileg előírt végzettséggel, ami szintén a szociális munka professzionalizációja és intézményesülése ellenében hat.

A beszélgetőpartereim által elmondottak alapján úgy tűnik, hogy a szociális munka intézményesülése „befelé” hozzávetőlegesen sikeres volt, hiszen vannak egyetemi képzések és szakmai szervezetek, a hivatás képviselői rendelkeznek szakmai identitással, illetve a törvényi háttér is rendelkezésre áll (bár a kamarai szerveződés nem jött létre). Ugyanakkor a szociális munka „kifelé” irányuló intézményesülésével kapcsolatban problémák, hiányosságok merültek fel: a közvélemény számára nem jól látható a szakma, és a társadalmi szolidaritás alacsony foka sem tett jót a szociális munka társadalmi pozíciójának.

Az elmondottakat értelmezve és továbbgondolva a szociális munka vélelmezett közepesen alacsony társadalmi presztízisének az alábbi okai lehetnek (a lista nem kimerítő jellegű). Fontos tényező, hogy az intézményesülésben vannak hiányosságok. B. Erdős Márta a nemzetközi szakirodalom alapján megállapította, hogy akkor beszélhetünk egy munka kapcsán hivatásról, ha rendelkezésre állnak az alábbi tényezők: a professzió nyilvános elismerése; szakmai monopólium a feladatok ellátására; a szakmai munka autonómiája; szakmaspecifikus tudásbázis; a szakma saját képviselői által szabályozott képzés; hatékony, befolyásos szakmai szervezetek; etikai sztenderdek (B. Erdős, 2020). Míg a képzés és a saját tudásbázis tekintetében

magas fokot ért el a professzionalizáció Magyarországon, a többi tényező tekintetében vegyes a kép.

Az intézményesülési problémák mellett a magyar társadalom értékrendje is rányomja a bélyegét a szociális munka presztízisére. A magyar társadalom – ahogy az a szociológiai értékvizsgálatokból kiderül (Keller, 2009) – értékrendje kevésbé kedvez a szociális munka magas presztízisének, hiszen a magyar lakosság viszonylag materialista, valamint egyszerre individualista és vár el sokat az államtól, még hozzá oly módon, hogy a nyugaton a társadalmi szolidaritásra építő tevékenységek elvégzését – organikusan kifejlődött, erős szolidaritás hiányában – az államra kívánja hárítani. Sőt, a magyar társadalom az utóbbi években egyre kevésbé toleráns a peremhelyzetű csoportokkal szemben (Huszár & Berger, 2019). ezek az értékrendbeli zavarok azonban korántsem újkeletűek. Andorka Rudolf már az államszocialista rendszerrel összefüggésben is megállapította, hogy a lakosság nagy része élt át különféle történelmi-politikai-egzisztenciális megrázkódtatásokat, aminek eredményeként a magyar társadalom anomikus válságban volt ebben az időszakban (Andorka, 2006). A normák meggyengüléseként felfogott, durkheimi (2000) értelemben vett anomikus állapotok a rendszerváltás utáni évek társadalmi feszültségeivel sem szűntek meg. És kétségkívül igaz, hogy ebben az anomikus válságban az elesettek stigmatizálódnak. B. Erdős Márta (2020) találóan jegyezte meg, hogy a stigmatizált csoportokkal érintkezők megítélése sem szokott kedvező lenni, hiszen a stigma – Goffman (1981) óta tudjuk – ragad. Ennek következtében sem lehet a szociális munka presztízse magas.

Hiba volna azonban az intézményesülés problémáit és az értékrendbeli zavarokat csupán a magyar társadalom és a törvényhozók „felvilágosulatlanságára” visszavezetni. A világrendszer-elmélet (Wallerstein, 2010) szemszöge alapján a világszinten megszervezett kapitalista termelés működéséből szükségszerűen adódnak ezek a problémák. Az elmélet szerint a világgazdaság centrumrégiói a félperifériáról és a perifériáról vonják el a többletértéket. Magyarország tipikusan azon országok közé tartozik, amelyeket félperifériának szokás az elmélet alapján nevezni: a hazai tőkehiány miatt a gazdaság versenyképes ágazatai tipikusan külföldi kézben vannak, s a hazai üzemek és gazdasági szervezetek a nemzetközi termékláncolatok alacsony hozzáadott értékű, alsóbb szintjein helyezkednek el. A kizsákmányoló viszonyok jelenléte bizonyára az értékrend zavarainak egyik döntő tényezője a jelenben. Ezek miatt a magyar lakosság jó része materialista orientációval rendelkezik és saját egzisztenciáját sem érzi biztonságban. Így erősödnek a kirekesztő diskurzusok, és sokan az államtól várják el a társadalmi problémák kezelését (akár rendpárti, akár szociálisan érzékeny módon).

A szociális munka magyarországi társadalmi presztízse sok tényezőtől függ, melyek közül vannak olyanok, amelyekre a motivált gyakorlati szakemberek és egyetemi kutatók befolyással bírnak, más tényezők azonban – így például a társadalmi értékrend és a világgazdaságbeli pozíció – kívül esik az aktorok hatókörén, vagy csak nehezen megváltoztatható. Emiatt a szakma számára elsősorban fontos, hogy a jelenbeli fenyegetett közegben is megőrizze szakmai identitását, motivációját és azt a nyitottságát, transzdiszciplináris szemléletét, amely a kutatások és a praxis összekapcsolását lehetővé teszi, hiszen ez szolgálja a közösség javát.

Irodalom

- Andorka R. (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- B. Erdős M. (2020). A kutatómunka jelentősége a szociális munka hivatássá válásában. (Kézirat.)
- Durkheim, É. (2000). *Az öngyilkosság*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Goffman, E. (1981). Stigma és szociális identitás. In E. Goffman, *A hétköznapi élet szociálpszichológiája* (pp. 179–239). Budapest: Gondolat Kiadó.
- Goldthorpe, J. H. & Keith, H. (1977). A foglalkozások minősítése és a foglalkozáspresztízis. In Léderer P. (szerk.), *A foglalkozások presztízse* (pp. 250–268). Budapest: Gondolat Kiadó.
- Huszár Á. (2014). Osztály és elismerés: A magyar társadalom elismerési viszonyiról. *Replika*, (88), 81–109.
- Huszár Á. & Berger V. (2019). Az új középosztály? (Kézirat.)
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2018). *Mikrocenzus 2016: A foglalkozások presztízse*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_13.pdf
(Letöltés: 2019. 11. 20.)
- Keller T. (2009). *Magyarország helye a világ értéktérképén*. Budapest: Tárki Zrt.
<https://mek.oszk.hu/13400/13433/13433.pdf> (Letöltés: 2019. 11. 20.)
- Kulcsár R. (1985). Az első magyar országos presztízsvizsgálat eredményei. *Statisztikai Szemle*, 63(11), 1115–1126.
- Kulcsár R. (1990). A foglalkozások presztízse. *Statisztikai Szemle*, 68(8-9), 651–658.
- Wallerstein, I. (2010). *Bevezetés a vilárendszer-elméletbe*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.